

складу валових витрат крім страхових сум і страхового відшкодування слід включати і технічні резерви, тому що перші є виплатами за позовами, що сталися у цьому періоді, а другі – за позовами, що стануться протягом дії договору страхування.

Витрати діяльності страхової компанії визначаються як сума витратів на проведення страхування та інших витрат: $[V = Vc + Spc + Vsp + Vcr + Vvc + Vi]$, де V – витрати страхової компанії; Vc – виплати страхових сум і страхового відшкодування; Spc – страхові платежі, сплачені перестраховикам; Vsp – страхові суми та страхове відшкодування, сплачені за договорами перестраховування; Vcr – відрахування в страхові резерви, інші ніж резерв незароблених премій; Vvc – витрати на проведення страхування; Vi – інші видатки].

Сума податку на прибуток розраховується як добуток оподаткованого прибутку на ставку податку $[ПдП = (D - V - P - A) \times St]$, де $ПдП$ – сума податку на прибуток; D – валові доходи, одержані від усіх видів статутної діяльності; V – валові витрати, пов'язані з одержанням доходів; P – пільги; A – амортизація майна; St – ставка податку на прибуток]. Наведена модель розрахунку суми податку на прибуток може використовуватись не лише для визначення податкових зобов'язань, але й для проведення їх факторного аналізу, що дозволить встановити вплив кожного чинника на його величину та розробити заходи з її оптимізації.

Запровадження податку на прибуток дозволить:

забезпечити справедливості оподаткування за рахунок визначення податку на прибуток за фінансовими результатами діяльності страхової компанії;

підвищити ефективність прибуткового оподаткування. Запровадження однакового податкового режиму не буде стимулювати переведення фінансових ресурсів

між секторами економіки за податковими мотивами й руйнувати ринковий механізм вільного ціноутворення та конкуренції;

спростити розрахунок податків шляхом використання інформації бухгалтерського обліку, що забезпечить її надійність та вірогідність;

легалізувати ряд сегментів ринку страхових послуг; знизити собівартість страхових послуг, чому буде сприяти перевірка податковою службою валових витрат страхових компаній;

знижити страхові тарифи на суму податку на прибуток, що стимулюватиме зростання споживчого попиту на страхові послуги;

стимулювати розвиток соціально важливих видів страхування (довгострокового страхування життя, пенсійного страхування, страхування здоров'я) за рахунок системи податкових пільг, а також зростання капіталізації прибутку компанії.

1. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22 травня 1997 р. № 283/97-ВР// Відомості Верховної ради України. – 1997. – № 27. – Ст. 168, із наступними змінами та доповненнями. 2. Статистичний збірник: Діяльність податкової служби України за 2007 рік. – К.: ДПА України, 2008. – 159 с. 3. Показники діяльності страхових компаній України за 1999-2007 рр. // сервер Insurance Online. 4. Страховое дело: Учебник / Под. ред. проф. Рейтмана Л.И. – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. – 528 с. 5. Соколовська А.М. Податкова система України: теорія та практика становлення. – К.: НДФІ, 2001. – 372 с. 6. Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрющенко В.Л. Держава – податки – бізнес: (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки). – К.: Либідь, 1992. – 328 с. 7. Самуэльсон Пол А., Нордгауз Вильям Д. Экономика: Пер. с англ.: 16-е изд.: Уч. пос. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2000. – 688 с. 8. Василюк О. Д., Павлюк К.В. Фінансова стабілізація як фактор економічного зростання // Фінанси України. – 1998. – №12. – С. 5-11.

Надійшла до редколегії: 12.12.2008

В.К. Рудик, канд. екон. наук, доц.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НОВИХ ВИДІВ СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Розглянуто стан страхового ринку України і проаналізовано використання нових видів страхування на ньому. Досліджено перспективи їх розвитку в сучасних умовах і як вони будуть впливати на структуру і динаміку розвитку ринку страхових послуг.

An insurance market of Ukraine condition is considered and the use of new types of insurance is analysed on him. Investigational prospects of their development in modern terms and as they will influence on a structure and dynamics of market of insurance services development.

Страховий ринок України з кожним роком займає все вагоміші позиції у фінансовій системі держави. Поряд із вже існуючими видами страхування страховий бізнес пропонує нові страхові продукти, нові види страхових послуг, які все більше починають користуватися попитом серед населення і юридичних осіб. Враховуючи, що практичний досвід надання послуг по новим видам страхування у страховиків не значний і інформованість населення про них також недостатня актуальним є проведення наукових досліджень по даним питанням з використанням зарубіжного досвіду.

Дослідженнями проблематики становлення і розвитку страхового ринку України в сучасних умовах займаються вітчизняні вчені в галузі страхування, серед яких: Н.М. Внукова, С. С. Осадець, О.М. Залетов, О.Д. Вовчак, В.Д. Базилевич, В.Й. Пліса. Вони наголошують на подальшому вивченні цієї проблематики. Цінними для нас, з точки зору теорії і практики є зарубіжний досвід функціонування страхових ринків розвинутих країн, використання ними тих

страхових продуктів, які ми хочемо запровадити на нашому національному страховому ринку.

Основними цілями статті є вивчення сучасного стану розвитку страхового ринку України, виділення нових видів страхування, які появляються на ньому і обґрунтування перспектив їх розвитку в нашій державі.

В сучасних умовах страховий ринок України перебуває у стадії формування. Порівняно із країнами із розвинутою ринковою економікою досвід практичної діяльності його досить малий. У зв'язку з цим частка страхових платежів у вітчизняній економіці незначна і ще не досягла світових стандартів. Проте з кожним роком роль національного ринку страхових послуг зростає. Це пов'язано з необхідністю створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави. Крім того, страхова галузь є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки і потужним джерелом

акумулявання коштів для їх подальшого інвестування в різні галузі економіки [1; с. 76].

Проведені дослідження показали, що на протязі останнього десятиріччя в Україні, в основному, створено законодавчу та нормативну базу страхування. Це сприяло підвищенню якості надання страхових послуг, покращенню діяльності страхових організацій.

На національному страховому ринку продовжують домінувати кептивні компанії, які створюються при різних міністерствах, відомствах, банках, фінансово – промислових групах, підприємствах. За різними підрахунками, такі компанії на даний час акумулюють біля 85% страхових платежів класичного страхування. Зарубіжний досвід країн із ринковою економікою та країн Східної Європи доводить, що цей процес є об'єктивним і закономірним. Звертає на себе увагу також підвищення ролі інших видів страхових компаній, які створені на приватному капіталі, що функціонують на конкурентній основі. Починаючи з 2004 року їх частка у страховій галузі стабільно зростає з кожним роком.

Саме з даного періоду відбувається стабілізація кількості страхових організацій на вітчизняному страховому ринку: у 2004 році було зареєстровано 388, 2005-му – 398, 2006-му – 411 страхових компаній. Одним із факторів, який вплинув на таку тенденцію це було чергове збільшення розмірів статутних фондів страхових компаній. Для страховиків, які займаються ризиковим страхуванням мінімальний статутний фонд, було збільшено до 1 млн. євро, а для компаній зі страхування життя – до 1,5 млн. євро [2; с.110].

Важливим чинником, який характеризує нинішній стан страхового ринку України є те, що конкуренція на ньому починає переходити з цінової площини у змістовну. Це свідчить про те, що національний ринок страхових послуг підійшов до такого етапу розвитку, коли управлінська конкуренція відходить від цінових параметрів у бік поліпшення якості обслуговування [3; с.82].

Серед видів страхування на українському страховому ринку основну роль відіграють майнове страхування, особисте страхування, соціальне страхування, страхування відповідальності. Відповідно до чинного законодавства страхові послуги по даним видам страхування надаються в обов'язковій і добровільній формі. На протязі останніх п'яти років домінуючі позиції зберігає добровільне страхування майна, збільшується частка страхування відповідальності, особливо страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів. Після прийняття пакету законів у сфері соціального страхування значно зросла доля його видів страхування у структурі національного страхового ринку. Необхідно відмітити, що досить низькою в структурі страхових послуг залишається частка страхування життя. Зарубіжний досвід по цьому виду страхування показує протилежну картину. У розвинутих країнах страхування життя займає домінуючі позиції на страховому ринку і користується попитом серед населення.

Аналіз стану страхового ринку в Україні показує, що в даній галузі ще існує багато невирішених питань. На думку де-яких вітчизняних вчених рівень розвитку страхового ринку в Україні покриває ще не більше 10% потенційних ризиків, тоді як в більшості розвинутих країн їх частка становить до 95% [4; с.45].

Національний страховий ринок перебуває сьогодні на порозі поступового інтегрування у світовий. Проте питома вага обсягу його страхових послуг у Європі становить менше 1%. Враховуючи, що в Україні проживає біля 7 % населення Європи та є великим промисловий, аграрний і науковий потенціал ця частка є досить малою.

Дослідивши процес становлення страхового ринку в Україні можна відмітити, що його подальший успішний розвиток залежатиме від наступних чинників: розширення переліку страхових послуг, підвищення їх конкурентоспроможності; розширення інфраструктури; посилення вимог до порядку створення та діяльності страхових організацій; удосконалення законодавчої та нормативної бази страхування; подальшої інтеграції України до міжнародних структур, створення оптимального механізму оподаткування страхової діяльності, залучення страхового ринку до вирішення найважливіших питань соціального страхування; посилення впливу держави на проведення інвестиційної політики з боку страховиків; створення комплексної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; підвищення платоспроможності страховиків [5; с.84].

Серед нових видів страхування, які є перспективними на вітчизняному страховому ринку особливе місце належить інвестиційному страхуванню. Воно є одним із видів широкого класу програм страхування життя, відомих під назвою "змінні страхові продукти". Даний термін використовується тому, що виплати по таких продуктах не мають фіксованого розміру, а залежать від результатів інвестування.

У страхових договорах інвестиційного страхування, на відміну від традиційних договорів страхування життя, інвестиційний ризик бере на себе не страховик, а страхувальник. Проте такі договори є дуже привабливими як довгострокові інвестиції, оскільки коливання ринку згладжуються упродовж тривалих часових періодів.

Серед інших переваг інвестиційного страхування є їхня гнучність і прозорість щодо елементів загальної собівартості (страховий захист, витрати компаній, інвестування). Заслугує уваги ще одна позитивна риса даного виду страхування, що історично прибуток на вкладення у фінансові інструменти, зокрема акції, перевищує дохідність інструментів з фіксованою процентною ставкою [6; с.6].

Досвід багатьох європейських країн свідчить про те, що інвестиційне страхування відіграє дуже важливу роль на їхньому страховому ринку. За оцінкою експертів їхня частка у деяких країнах перевищує 50% усього страхування життя. Особливо об'єм страхових послуг по даному виду почав збільшуватися в кінці 90-х років ХХ століття і ця тенденція зберігається до теперішнього часу. Про це свідчать дані таблиці 1 [6; с. 23].

Така стрімка динаміка популярності інвестиційного страхування в даний період була зумовлена проявом ряду позитивних економічних факторів, а саме:

- запровадження євро в 1999 році;
- велика стійкість європейських фондових ринків;
- популярність акцій як інвестиційного інструменту.

Важливу роль також зіграла директива ЄС щодо страхування життя, в якій були розроблені основні положення інвестиційного страхування. Враховуючи, що обсяги інвестицій в економіку України з кожним роком збільшуються? даний вид страхування є досить перспективним на національному страховому ринку.

Серед інших видів страхування, роль яких на вітчизняному страховому ринку буде зростати необхідно виділити медичне і пенсійне страхування. Вони пов'язані із захистом громадян коли настають відповідні події в їх житті.

Медичне страхування передбачає забезпечення громадянам у разі настання страхового випадку одержання медичної допомоги за рахунок накопичення коштів, а також фінансування профілактичних медичних заходів. В умовах безоплатної медицини на даний час медичне страхування в нашій державі залишається видом державного соціального страхування. Проте необ-

хідність покращення рівня охорони здоров'я об'єктивно диктують пошук позабюджетних джерел фінансування

лікування громадян, забезпечення їх ліками, сучасним діагностичним обладнанням.

Таблиця 1. Динаміка розвитку інвестиційного страхування у розвинутих країнах світу

№ п/п	Країна	Рік запровадження інвестиційного страхування	Частка ринку, що належить інвестиційному страхуванню, %		Рік
1	Бельгія	1999	2%		1995
			48%		1999
2	Канада	кін.70-х рр..	8%		1986
			54%		1999
3	Франція	70-ті рр..	13%		1990
			38%		1999
4	Німеччина	70-ті рр..	4,7%		1996
			12,4%		1999
5	Італія	80-ті рр..	49%		1998
			58%		1999
6	Індія		0,3%		1997
			0,25		1998
7	Нідерланди	поч. 80-х рр..	14%		1993
			43%		1998
8	Португалія	1994	<5%		1995
			16%		1999
9	Іспанія	80-ті рр..	Ще на початку розвитку		1996
			18%		1998
			30%		1999
10	Швеція	1990	Страхування життя	Пенсійне страхування	
			82%	37%	1997
			82%	37%	1997
11	Велика Британія	Поч.. 60-х рр..	Страхування життя	Пенсійне страхування	
			26%	-	1975
			40%	53%	1999
12	США	Кін. 70-х рр..	Універсальне	Перемінне	
			38%	4%	1985
			19%	40%	1999

Для розвитку даного виду страхування пропонується впровадити державне загальнообов'язкове медичне страхування, яке забезпечуватиме фінансування певного гарантованого рівня соціально – медичних потреб кожному громадянину. Подальше реформування системи охорони здоров'я, враховуючи економічні можливості держави, можна здійснювати через перехід до впровадження приватного медичного страхування.

В Україні на протязі останніх років здійснюється пенсійна реформа, ключова роль в якій належить пенсійному страхуванню. Починаючи з 2004 року законодавчо розроблено і запроваджується механізм державного і недержавного пенсійного страхування. Він направлений на підвищення соціального захисту громадян, які досягли пенсійного віку або одержують інші види пенсій відповідно до законодавства України. В основу пенсійного страхування покладено залежність розміру пенсії від величини і тривалості виплати страхових внесків кожним громадянином, величини його заробітної плати. По даному виду страхування проводиться багато досліджень, прийнято і розробляється ціла низка законодавчих і нормативних документів, що свідчить про його важливість. Враховуючи те, що Україна орієнтується на європейські норми і стандарти соціального захисту населення пенсійне страхування і надалі буде розвиватися і удосконалюватися.

Страховий ринок України проходить непростий шлях становлення. Але з кожним роком він починає займати все вагоміше місце у національній фінансовій системі. Спостерігається тенденція до збільшення обсягів страхових премій, підвищення рівня страхових виплат страховими компаніями, фінансово надійними стають страховики, розширюється перелік наданих ними страхових послуг.

Проведені дослідження показали, що в структурі страхового ринку достатньо низькою залишається частка особистого страхування. Тому в даній статті була звернута

увага на види страхування, які відносяться до даної галузі, є актуальними в нинішній економічній ситуації і мають перспективи розвитку, це – інвестиційне страхування, медичне страхування і пенсійне страхування.

Інвестиційне страхування досить інтенсивно розвивається у європейських країнах як показує світовий досвід. Для його впровадження в Україні необхідні відповідні правові, економічні та організаційні передумови, серед яких найголовнішими є наступні:

- наявність ефективних інвестиційних ринків, які б дозволяли у будь-який момент часу розмістити кошти та оцінити реальну вартість індивідуальних інвестицій, що здійснюється за програмами інвестиційного страхування;
- наявність відповідної нормативно – правової бази, системи менеджменту та фінансового обліку;
- існування сприятливого режиму оподаткування щодо операцій та доходів, отриманих в рамках таких програм [4; с.7].

Медичне і пенсійне страхування пов'язані із соціальним захистом населення. Тому їх розвиток є важливим для любого суспільства в тому числі і нашої держави. По медичному страхуванню на даний час розробляється пакет законодавчих документів, які б дали поштовх його розвитку в країні.

Пенсійне страхування має юридичне підґрунтя, так як в Україні проводиться пенсійна реформа. На даний час відбувається пошук оптимального механізму його практичного застосування страховиками в обов'язковій і добровільній формах.

Необхідно звернути увагу на те, що у всіх вище перелічених видах страхування страхувальниками виступають, в основному, фізичні особи, тобто громадяни України. У зв'язку з цим для ефективного розвитку цих видів страхування необхідно перш за все підвищити довіру насе-

лення до страховиків і в цілому до нашого страхового ринку, а по – друге – це збільшення доходів громадян, покращення їх благополуччя. Це можна досягти при стабільно-му розвитку національної економіки.

1. Вовчак О.Д. Страхування: Навчальний посібник 2-ге видання виправлене. – Львів. "Новий світ – 2000", 2005. – 480с. 2. Уманців Ю.М., Дворак М.С. Конкурентна політика на ринку страхових послуг України. // Фінанси України. – 2008. – № 7. – с. 104 – 117. 3. Мазаракі А.А.

Страховий ринок України: стан та перспективи. –К.: КНТЕУ, 2007. – с. 82. 4. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Кредитно – модульний курс. Навч.пос. – К.: Центр учбової літератури. – 2008, – 41,2. 5. Плиса В.Й. Страхування: Навч. посіб. – К.: Кодавела, 2005. – 392 с. 6. Фещенко В.В. Інвестиційне страхування. – К.: Українське агентство фінансового розвитку, 2008. – 304 с. 7. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – 351 с. 8. Власенко О.О. Розвиток страхового ринку України // Фінанси України. – 2005. – № 8. – с.140 – 145.

Надійшла до редколегії: 9.12.2008

Г.М. Малинич, ст. викл.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Проаналізовано методичні підходи аналізу фінансової надійності страхових компаній в страховій справі та статистичній науці.

Methodical approaches of analysis of financial reliability of insurance companies in the field of insurance and statistic's science.

Перехід до трирівневої системи пенсійного забезпечення в Україні, в якій компаніям зі страхування життя відведено провідну роль, вимагає здійснення моніторингу процесів, які будуть відбуватися у цій сфері. Зважаючи на соціальну важливість пенсійного забезпечення для населення, ставляться високі вимоги до рівня надійності фінансових інститутів.

Фінансова надійність страхової компанії та її оцінка залишається одним із нерозв'язаних питань фінансової та статистичної науки. Забезпечення надійного функціонування страхових компаній та захист прав споживачів послуг у сфері страхування вимагає пошуку та розробки нових методичних підходів її оцінки. Побудова і реалізація системи статистичного моніторингу фінансового стану компаній зі страхування життя дозволить отримувати достовірну інформацію про фінансові можливості та про рівень фінансової безпеки цього сектору страхового ринку України.

Формування статистики страхування відбувалось за повної монополізації страхового ринку державою, що безумовно вплинуло на визначення її суті та завдань та системи показників. Із набуттям Україною незалежності та переходом до ринкового типу економічного управління економіки відбуваються зміни в організації страхової справи в нашій державі, що не могло не позначитись на завданнях страхової статистики, створення наукової та методологічної бази якої розпочалось практично заново.

Теоретичні основи дослідження характеристик фінансового стану страхової компанії викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-статистиків. Аналіз праць [1;2;3;4;5;6;7;8;9] дозволяє зробити висновок, що питання статистичного аналізу характеристик фінансового стану страхової компанії, в тому числі фінансової надійності є недостатньо вивченими і розробленими. Недоліком у вище перелічених працях є те, що низка показників не відповідає тим, які використовуються в практиці страхової справи, наявні суттєві розбіжності у алгоритмах їх розрахунку з методиками, що пропонуються вченими-страховиками.

У попередніх дослідженнях [10] за результатами теоретичного аналізу категорії фінансова надійність страхової компанії зроблено висновок, що досліджуване явище є складним і забезпечується низкою чинників. Теоретичні засади формування системи статистичних показників фінансової надійності страхової компанії викладено в [11], де визначено мету побудови системи статистичних показників фінансової надійності страхо-

вої компанії та напрямки подальших досліджень у розв'язку окресленої проблематики.

Метою дослідження є проведення критичного аналізу існуючих методичних підходів до аналізу фінансової надійності страхових компаній в страховій справі та статистичній науці

Аналіз наукових праць вчених-страховиків та вчених-статистиків дозволяє провести групування методичних підходів до розв'язання досліджуваної проблеми:

I. Методичні підходи, в основу яких покладено визначення інтегрального показника фінансової надійності страхової компанії (Кожин В.Я., авт. кол. під кер. чл. Українського товариства актуаріїв І.О. Ковтуна, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг)

II. Методичні підходи, в основу яких покладено розрахунок одиничного показника фінансової надійності страхової компанії (авт. кол. під кер. Саліна В.П., Лутчин Н.П., Миронюк А.К., авт. кол. під кер. Головача А.В.) або системи показників фінансової надійності страхової компанії (Федорової Т.А., Грищенко Н.Б, Бігдаша В.Д., Базилевича В.Д.).

III. Методичні підходи, які обґрунтовують теоретичні засади побудови методики оцінювання фінансової надійності страхової компанії.

Група вітчизняних науковців під керівництвом І.О. Ковтуна пропонує методику [12, с.128-133] оцінки фінансової надійності страхової компанії, яка полягає у визначенні узагальнюючого показника – коефіцієнта фінансової надійності страхової компанії.

Коефіцієнт надійності (Кн) страховика характеризує сукупний рівень ліквідності, платоспроможності і рентабельності та розраховується таким чином:

$$K_n = \sqrt[3]{K_l \cdot K_p \cdot K_r}, \quad (1.1)$$

де K_l – коефіцієнт ліквідності;

K_p – коефіцієнт платоспроможності;

K_r – коефіцієнт рентабельності.

Коефіцієнт ліквідності (K_l) характеризує можливість швидкого перетворення активів страхових компаній у грошову форму, а отже, швидкість можливого виконання своїх зобов'язань:

$$K_l = \frac{OA}{Z}, \quad (1.2)$$

де OA – поточні активи страхової компанії

Z – зобов'язання страхової компанії.